

УДК 37.013.42:352(045)

DOI: 10.31499/2307-4906.4.2023.292338

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДАХ

Ольга Бойко, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-6746-3304

E-mail: olga.boyko.uman@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню та аналізу соціально-педагогічних технологій у сучасній освіті і соціальній роботі. Вона досліджує роль та значення використання технологій у соціально-педагогічній практиці, а також їх вплив на якість особистість клієнтів соціальної роботи.

Стаття також висвітлює важливі аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до використання технологій в своїй роботі, а також виклики і можливості, які створюються завдяки їх впровадженню. Саме тому стаття є актуальною для соціальних працівників в громаді, студентів і дослідників, які цікавляться питаннями сучасної соціально-педагогічної сфери.

Ключові слова: технології; соціально-педагогічні технології; соціальний працівник; волонтерство; громада; консультування; тренінг; соціальна анімація; інвалідність; моніторинг.

SOCIAL AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES WORK IN COMMUNITIES

Olha Boiko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-6746-3304

E-mail: olga.boyko.uman@gmail.com

The article is devoted to research and analysis of socio-pedagogical technologies in modern education and social work. She investigates the role and significance of the use of technologies in socio-pedagogical practice, as well as their impact on the quality of personality of social work clients.

The article also highlights important aspects of professional training of future social workers to use technologies in their work, as well as challenges and opportunities created due to their implementation. That is why the article is relevant for social workers in the community, students and researchers who are interested in the issues of the modern socio-pedagogical sphere.

This article is devoted to the role and importance of social work in communities in modern society. It examines the main aspects of social work aimed at improving the quality of life and well-being of various social groups, including the vulnerable and the needy.

The article analyzes the roles and functions of social workers in communities, their methods and tools, as well as the importance of cooperation with other services and organizations to achieve successful results. It also emphasizes ethical aspects and principles that guide social work in communities.

This article is a useful source of information for social work professionals, students, researchers, and anyone interested in community social work and its importance for sustainable societal development.

It was established that the main method of social work is work in the community. An important feature of social work in the community is the spontaneous combination of ordinary citizens as a moral obligation and the desire to do good work with the professional activity of social workers. All this is an important experience for social workers working in the community.

Keywords: technologies; socio-pedagogical technologies; social worker; volunteering; community; counseling; training; social animation; disability; monitoring.

Соціальна робота з дітьми, сім'ями та молоддю в територіальній громаді є системно-комплексним видом соціальної діяльності, для якого важливий інтегративний підхід. З одного боку, ця діяльність забезпечує втілення основних напрямків соціальної політики через діяльність установ соціального спрямування. З іншого боку, вона націлена на вирішення проблем, що стосуються дітей, сімей та молоді конкретної громади, створюючи належні умови для їхнього життєдіяльності, враховуючи можливості територіальної громади забезпечити їм соціальні гарантії життя.

Основа соціальної роботи в громаді забезпечується через діяльність державних та неурядових організацій, що забезпечують соціальні послуги для дітей, сімей та молоді використовують відповідні соціальні методи.

Існує ціла низка праць вітчизняних та зарубіжних вчених, які присвячені вивченню різних аспектів впровадження технологій соціальної роботи в соціальну сферу життя суспільства, а саме З. Баумана, П. Бергер, О. Безпалько, І. Вайс, Е. Гідденс, Т. Кочубей, Т. Семигіної та ін.

Питаннями соціальної роботи в громаді займалися О. Безпалько, А. Капська, Г. Кучер, М. Скочко, Н. Коляда, О. Кравченко, А. Слозанська, О. Чуйко та ін.

Мета публікації – здійснити комплексний аналіз технології соціально-педагогічної роботи в громадах.

Головною передумовою успішної роботи соціальних працівників в громаді є стимулювання активності громадян та підтримка їхньої участі у вирішенні проблем, особливо у контексті дітей та молоді. Роль соціальних працівників у громаді полягає в наданні соціальних послуг, оскільки сучасні умови вимагають особливої уваги до створення сприятливого середовища для адаптації особистості в сім'ї, соціальному оточенні та спільноті.

Поняття «соціальні технології» почало використовуватися в соціології середині ХХ століття. Ця нова концепція була пов'язана з можливістю програмування та розробки методів для вивчення та моделювання соціальних процесів. Головною ідеєю була потреба у швидкому та масштабному впровадженні нових підходів та методів у соціальну сферу. Саме це дало початок розвитку соціальних технологій.

Основною метою соціальних технологій стала можливість систематичного дослідження соціальних явищ, прогнозування їх розвитку, а також створення методів та інструментів для впровадження позитивних змін у соціальному середовищі. Таким чином, технологізація соціального простору розглядається як важлива функція соціальної науки та метод для кращого розуміння і трансформації соціальної дійсності.

Соціальні технології дозволяють спростити аналіз та керування соціальними процесами, що, в свою чергу, важливо для розвитку суспільства та розв'язання актуальних соціальних проблем. Спільні зусилля соціологів, психологів, інженерів та інших спеціалістів допомагають створювати і вдосконалювати соціальні технології з метою поліпшення якості життя та соціального благополуччя.

Технологізація соціального життя – це процес впровадження та використання технологій в різних аспектах суспільного функціонування. Ця проблема дійсно має свою історію і широкий контекст [1, с. 101].

У науковій літературі існує досить багато концепцій щодо соціальних технологій (В. Афанасьєв, Н. Данакін, Л. Дятченко, О. Зайцев, М. Марков, та ін.). Зміст та особливості соціально-педагогічних технологій у своїх роботах розглядали В. Безпалько, О. Падалка, І. Підласий, А. Підласий, Г. Селевко, Г. Слозанська, О. Шевчук та інші. Останнім часом науковці виділяють соціально-педагогічні технології (М. Галагузова, В. Нікітін, Р. Овчарова та інші). У той самий час, соціально-педагогічні технології в роботі з громадою ще не привернули значної уваги дослідників. Тому ми вважаємо за доцільне детально розглянути сутність соціально-педагогічної технології в громаді, її структуру та особливості у контексті діяльності соціального працівника. Термін «соціально-педагогічні технології» у науковому визначенні соціальної роботи та соціальної педагогіки тісно пов'язаний із поняттями «педагогічні технології» і «соціальні технології», а «соціально-педагогічна технологія» представляє собою інтегративну форму соціальних і педагогічних технологій [8, с. 17].

Діяльність соціального працівника в громаді має на меті забезпечення соціальною підтримкою та послугами громадян відповідно до їхніх потреб та сприяти поліпшенню якості життя громади в цілому. Основні завдання і цілі діяльності соціального працівника в громаді включають:

- *допомога у вирішенні соціальних проблем* (соціальний працівник здійснює оцінку потреб громадян і надає практичну допомогу вирішенню різних соціальних проблем, таких як безробіття, бідність, насильство в сім'ї тощо);
- *розвиток соціальних програм і послуг* (соціальний працівник сприяє розробці та впровадженню соціальних програм та послуг в громаді, які відповідають потребам громадян);
- *захист прав та інтересів громадян* (соціальний працівник виступає як посередник між громадянами та органами влади, допомагаючи захищати їхні права та інтереси);
- *профілактика соціальних проблем* (він також займається профілактикою соціальних проблем шляхом проведення освітньо-просвітницької роботи та інших заходів для попередження виникнення конфліктів і проблем);
- *подолання стигми та дискримінації* (соціальний працівник працює над усуненням соціальної стигми і дискримінації в громаді, сприяючи створенню більш інклюзивного та рівноправного середовища);
- *моніторинг і оцінка ситуації* (соціальний працівник здійснює моніторинг та оцінку соціальної ситуації в громаді, аналізує її потреби та ресурси, ініціює необхідні заходи та програми);
- *співпраця з іншими службами* (важливою частиною роботи є співпраця з іншими службами, органами влади та громадськими організаціями з метою забезпечення комплексного підходу до соціальних питань в громаді).

Загалом, метою діяльності соціального працівника в громаді є покращення якості життя громадян, підвищення їхнього благополуччя та розвиток громади в цілому.

Для реалізації поставлених цілей соціальний працівник в громаді має застосовувати значну кількість соціально-педагогічних технологій.

Однією з основних технологій є соціально-педагогічне консультування – технологія передбачає надання консультацій та психологічної підтримки громадянам, щоб допомогти їм зрозуміти та вирішити свої проблеми [1, с. 88].

На підставі аналізу наукових джерел встановлено, що соціально-педагогічному консультуванню дослідники дають різні визначення. Так, зокрема, Є. Холостова описує консультування в соціальній сфері як надання кваліфікованих порад і допомоги тим, хто має конкретні проблеми. Мета цього процесу полягає в відновленні і оптимізації соціальних функцій осіб з метою сприяння їх соціалізації, формуванню соціальних норм у спілкуванні. [9, с. 23].

У сфері соціально-педагогічного консультування особливість полягає в тому, що консультант старається поліпшити життєву ситуацію іншої особи, не керуючи нею або її можливими діями, а допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків [13, с. 231].

А. Капська визначає консультування в соціально-педагогічній діяльності як вид соціальної послуги для клієнта. Ці послуги, за її думкою, мають сприяти покращенню взаємин клієнта з соціальним середовищем та створенню психологічного комфорту в суспільстві [16, с. 321].

Л. Завацька використовує функціональний підхід для класифікації видів соціально-педагогічного консультування. Вона виділяє інформаційне консультування (надання інформації про шляхи вирішення проблем), психотерапевтичне консультування (використання психотерапевтичних методів для допомоги у вирішенні соціальних проблем), педагогічне консультування (виховний вплив соціального педагога на роботу з дітьми та молоддю), організаційне консультування (прийняття організаційних рішень та координація дій у соціально-виховній діяльності та допомога об'єктам соціально-педагогічної допомоги) [4, с. 121].

Таким чином, консультуванню притаманна одна загальна характеристика – спрямованість на індивіда та допомога у вирішенні особистісних проблем, подолання кризових станів.

Технологія проведення соціально-педагогічного тренінгу. Соціальний працівник може проводити тренінги та навчальні сесії, які сприяють розвитку соціальних навичок та підвищенню самосвідомості учасників.

Соціально-психологічний тренінг – це метод навчання та розвитку, спрямований на покращення соціальних та психологічних навичок учасників. Ця програма передбачає активну участь у групових вправах, дискусіях та рефлексіях, спрямованих на підвищення самосвідомості, взаєморозуміння, розвиток комунікаційних навичок та покращення взаємовідносин. Основні цілі соціально-психологічного тренінгу включають розвиток емоційної інтелігенції, вміння ефективно взаємодіяти з оточуючими, а також сприяння особистісному росту та підвищенню адаптаційних можливостей у різних соціальних ситуаціях [5, с. 22].

Максимально позитивним ефектом тренінгів (виховним, психокорекційним, особистісно-розвивальним) є вплив на особистість, що проявляється під час взаємодії систем «відкритого» типу, особливо на рівні міжособистісного спілкування у формі діалогу. Навпаки, системи «закритого» типу, де міжособистісне спілкування виражається у формі «монологічних» контактів, обмежені у можливостях взаємодії та можуть навіть мати деструктивний потенціал для розвитку.

Г. Ковальов в своїх дослідженнях приділяв особливу увагу педагогічному впливу на людину, зосереджуючи увагу на творчому аспекті педагогічного спілкування. Він висвітлював творчий характер педагогічного спілкування, яке реалізується через пізнання особистості учня педагогом, організацію безпосередньої взаємодії та впливу на дитину, управління поведінкою тренера та вибір засобів педагогічного впливу [5, с. 23].

Л. Петровська наголошує, що «зазвичай тренінг діє як каталізатор для початку особистісних змін і не включає весь процес змін в цілому. Внутрішня робота над виконанням завдань на рівні особистісних значень та отримання підтримки процесу від зовнішнього середовища, як правило, здійснюється в основному поза рамками тренінгу, у сфері повсякденного життя учасників після завершення тренінгу» [5, с. 23].

Таким чином, можна стверджувати, що жоден тренінг не може повністю замінити або відмінити реальне життя як сферу розвитку та змін особистості.

Технологія соціальна анімація. Ця технологія передбачає створення соціальних подій та ініціатив, які сприяють зміцненню спільності та активізації громадської участі.

Соціальна анімація – процес та методологія соціальної діяльності, спрямована на активізацію громадськості та залучення людей до спільних ініціатив та заходів з метою покращення якості життя, сприяння соціальній інтеграції, підвищення самосвідомості та розвитку спільних цінностей в громаді. Цей підхід покликаний стимулювати позитивні зміни в спільноті, підтримувати взаємодію та відновлювати соціальні зв'язки через творчі, особистісно-орієнтовані та емпатичні методи [2, с. 148].

Слово «анімація» має своє коріння у латинському слові «*anima*» – що означає душу, повітря, вітер. Воно вказує на потяг до енергії, натхнення та стимулювання до руху, активної діяльності і підтримки життєвих сил [6, с. 23].

Технології соціальної роботи з сім'ями. Соціальний працівник співпрацює з сім'ями, проводячи аналіз їхніх потреб та розробляючи плани підтримки та відновлення сімейних відносин.

Загалом успішність розвитку та соціалізації дитини в сучасній сім'ї визначається соціальним кліматом, а також духовним і фізичним становленням в ній. Соціальний працівник, спрямовуючи свою діяльність на користь дитини, має за мету надавати необхідну допомогу та підтримку сім'ї.

Його завдання включає в себе встановлення контактів із сім'єю, виявлення проблем і труднощів, спонукання сім'ї і її окремих членів до участі в спільній діяльності, а також надання послуг посередництва у встановленні зв'язків із фахівцями, такими як психологи, соціальні працівники, лікарі, юристи, а також представниками влади і громадськістю [10, с. 42].

Технології кейс-менеджмент або «ведення випадку». Дана технологія передбачає індивідуальний підхід до кожного клієнта, розробку і виконання плану допомоги та моніторинг результатів.

У сфері соціальної роботи термін «кейс-менеджмент» означає метод, в рамках якого фахівець з соціальної сфери проводить оцінку потреб клієнта та його сім'ї, організовує, координує та моніторить надання послуг, представляючи інтереси клієнта для задоволення його потреб, з подальшою оцінкою ефективності цих заходів [11, с. 71].

Оскільки кейс-менеджмент використовується для різних груп клієнтів, вибір конкретної моделі кейс-менеджменту залежить від їхнього стану та проблем. На

сучасному етапі існують чотири основні моделі кейс-менеджменту: модель інтенсивного втручання; клінічна модель кейс-менеджменту; модель, спрямована на розвиток сильних сторін; універсальна брокерська модель кейс-менеджменту [11, с. 71]

Технологія соціально-педагогічної діагностики. Соціальний працівник проводить діагностику соціальних проблем та ризиків, щоб визначити способи їх розв'язання.

Характер і методи отримання професійної інформації в соціально-педагогічній діяльності визначаються її специфікою. Соціальний працівник повинен застосовувати різноманітні діагностичні форми та адаптувати їх до конкретного об'єкта та цілей своєї роботи. В цьому відношенні професіонал є міждисциплінарним фахівцем, який має володіти методами соціологічних, педагогічних, психологічних та частково медичних досліджень [13, с. 23].

Діагностична функція відіграє ключову роль в соціально-педагогічній діяльності і спрямована на виявлення соціальних аномалій у конкретному мікросуспільстві, уточнення проблем клієнта та визначення індивідуальних та специфічних особливостей клієнта чи конкретних груп. Ця функція передбачає формулювання «соціального діагнозу» [13, с. 24].

Основною метою діагностичної функції є не лише виявлення індивідуальних особливостей клієнта, але й прогнозування його індивідуального, індивідуально-коригувального, корекційно-компенсаційного розвитку та виховання [13, с. 23].

Технології роботи з людьми з інвалідністю. Соціальний працівник використовує технології, спеціально розроблені для спілкування та надання підтримки людям з особливими потребами.

Сприяння соціальній інклюзії вимагає від соціального працівника не лише виявлення та вирішення конкретних потреб осіб з інвалідністю, але і впровадження стратегій та програм, спрямованих на зміну стереотипів, подолання бар'єрів у спілкуванні та формування відкритого суспільства, де кожна особа може брати участь та вносити свій внесок.

Однією з ключових місій соціального працівника у сфері роботи з людьми з інвалідністю є сприяння соціальній інклюзії цієї категорії осіб. Соціальна інклюзія передбачає створення необхідних умов для того, щоб ці люди були активними учасниками суспільства, отримували рівні можливості для повноцінного життя та мали можливість:

- обирати будь який навчальний заклад;
- отримувати роботу за інтересами, схильностями та здібностями;
- відвідувати усіх необхідних установи та заклади;
- створювати сім'ї та народжувати дітей.

Технології залучення до волонтерства. Залучення волонтерів та активістів з метою підтримки соціальних ініціатив та роботи з громадою.

Один з ключових аспектів сприяння розвитку волонтерства полягає в створенні лідерських програм, які здатні визначати серед учасників цих ініціатив молодих людей, які, завдяки своєму власному прикладу, здатні привертати інших до соціально важливих практик. Спочатку це може бути їхнє найближче оточення, а з часом – більший суспільний контингент. Знаходження таких особистостей вимагає певного зусиль і часу, і розвиток та навчання цих лідерів може бути надзвичайно складним завданням з неоднозначними викликами.

Волонтерство в громаді відіграє ключову роль в розвитку та збереженні соціальних зв'язків, підтримці нужденних та покращенні якості життя громади.

Залучення учнів громади до волонтерської діяльності є важливою соціально-педагогічною технологією і приносить користь як для учнів, так і для громади. Учні, які беруть участь в волонтерських програмах, розвивають навички співпраці, комунікації та лідерства, що стає важливими для їхнього майбутнього успіху. Волонтерство допомагає учням краще розуміти соціальні проблеми та розвивати почуття громадянської відповідальності.

Технології моніторингу надання якості соціальних послуг. Збір та аналіз даних для визначення ефективності програм та ініціатив та внесення корекцій у роботу.

Моніторинг представляє собою систематичне та комплексне дослідження, яке охоплює всі етапи планування та впровадження програм, проектів чи послуг. Цей процес включає в себе:

- аналіз ситуації на початку планування, спрямований на вивчення вихідних умов;
- перевірку логічної моделі задуманої діяльності з метою визначення її правильності та ефективності;
- фіксацію змін, які відбуваються на кожному етапі реалізації програми, проекту або послуги;
- визначення рівня досягнення запланованих результатів і впливів на завершальному етапі програми, проекту чи послуги [3, с. 12].

Моніторинг повинен бути включений у програму, проект, послугу на етапі їхнього планування, і використовується з метою оцінки результатів та впливу діяльності в рамках діяльності соціального працівника в громаді та надання послуг. Моніторинг повинен стати невід'ємною складовою соціального проекту або програми та надання соціальних послуг, розпочавши з етапу планування і пройшовши через підготовку, безпосередню реалізацію і досягнення кінцевого результату. Здійснення систематичного та достовірного моніторингу є надзвичайно важливим для оцінки ефективності впровадження проектів, програм і послуг у соціальній сфері.

Отже, соціально-педагогічні технології є важливим інструментом для соціальних працівників у вирішенні соціальних проблем, сприяють покращенню якості життя різних груп клієнтів та сприяють їхньому інтегруванню в суспільство. Вони дозволяють працювати більш ефективно з різними ситуаціями та індивідуальними потребами клієнтів, а також використовувати інноваційні підходи та технології для досягнення кращих результатів. Соціально-педагогічні технології допомагають зробити соціальну роботу більш результативною та продуктивною. Пропонована стаття не охоплює всіх аспектів вказаної проблеми, тому перспективи подальших розвідок вбачаємо у більш детальному дослідженні використання інноваційних соціальних технологій в громаді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
2. Бойко О. М., Ісаченко В. П. Соціальна анімація як технологія інтеграції молоді з інвалідністю. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1(6). С. 147–153.
3. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика: навч. посіб. / за

- ред. проф. С. О. Сисоєвої. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.
4. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2008. 240 с.
 5. Злишков В. Л., Лукомська С. О. Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ: 2022. 184 с.
 6. Організація анімаційних послуг в туризмі: навч. посіб. / О. М. Кравець, С. І. Байлик; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 335 с.
 7. Львовичкіна А. Процес включення молодих людей з інвалідністю у соціальний простір. *Технології соціально-психологічної підтримки молоді з обмеженими функціональними можливостями: досвід та перспективи співпраці Україна/Грузія*: матеріали круглого столу. Миколаїв, 2021. С. 39–43.
 8. Петровичко Ж. Соціально-педагогічні виховні технології у викликах часу. *Науково-теоретичний та інформаційний вісник НАПН України. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2004. № 1(82). С. 17–24.
 9. Пожидаєва О. В. Сутність та види консультування в соціальнопедагогічній діяльності. *Вісник Запорізького національного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2012. № 1(17). С. 22–25.
 10. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи: навч. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.
 11. Савчук О. М. Кейс-менеджмент у роботі з внутрішньо переміщеними особами. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2016. Т. 188. С. 70–74.
 12. Слосанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. Тернопіль, 2018. 382 с.
 13. Соціальна діагностика: підручник для студентів напряму «Соціальна робота» / Н. О. Бондаренко. К.: 2021. 248 с.
 14. Соціальна педагогіка: словник довідник / Т. Ф. Алексєєнко, Ю. М. Жданович, І. Д. Зверєва [та ін.]; [за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко]. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.
 15. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. Капської А. Й. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.
 16. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. посіб. / Держ. центр соц. служб для молоді. Ін-т соц. роботи та управління НПУ імені М. П. Драгоманова; за ред. Капської А. Й. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 364 с.
 17. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петровичко. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

REFERENCES

1. Bezpalko, O. V. (2005). *Sotsialna robota v hromadi*. K.: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
2. Boiko, O. M., Isachenko V. P. (2021). *Sotsialna animatsiia yak tekhnolohiia intehratsii molodi z invalidnistiu*. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 1(6), 147–153 [in Ukrainian].
3. Vainola, R. (2008). *Tekhnolohizatsiia sotsialno-pedahohichnoi roboty: teoriia ta praktyka*. S. O. Sysoieva (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
4. Zavatska, L. M. (2008). *Tekhnolohii profesiinnoi diialnosti sotsialnoho pedahoha*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
5. Zlyvkov, V. L., Lukomska, S. O. (2022). *Suchasni treninhovi tekhnolohii rozvytku osobystosti v osviti*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Orhanizatsiia animatsiinykh posluh v turyzmi. O. M. Kravets, S. I. Bailyk (Eds.). (2017). Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova [in Ukrainian].
7. Lovochkina, A. (2021). *Protses vkluchennia molodykh liudei z invalidnistiu u sotsialnyi prostir. Tekhnolohii sotsialno-psykholohichnoi pidtrymky molodi z obmezhenymy funktsionalnymy mozhlyvostiamy: dosvid ta perspektyvy spivpratsi Ukraina/Hruziiia*: materialy kruhloho stolu. Mykolaiv [in Ukrainian].
8. Petrochko, Zh. (2004). *Sotsialno-pedahohichni vykhovni tekhnolohii u vyklykakh chasu*. *Naukovo-teoretychnyi ta informatsiinyi visnyk NAPN Ukrainy. Seriia "Pedahohika i psykholohiia"*, 1(82), 17–24 [in Ukrainian].
9. Pozhydaieva, O. V. (2012). *Sutnist ta vydy konsultuvannia v sotsialnopedahohichnii diialnosti*. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ser. Pedahohichni nauky*, 1(17), С. 22–25 [in Ukrainian].
10. Rudkevych, N. (2021). *Metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty*. Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian].

11. Savchuk, O. M. (2016). Keis-menedzhment u roboti z vnutrishno peremishchenymy osobamy. *Naukovi zapysky NaUKMA. Pedahohichni, psykhologichni nauky ta sotsialna robota, Vol. 188, 70–74* [in Ukrainian].
12. Slozanska, H. I. (2018). Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody. Ternopil [in Ukrainian].
13. Sotsialna diahnostyka: pidruchnyk dlia studentiv napriamu “Sotsialna robota”. (2021). N. O. Bondarenko [in Ukrainian].
14. Sotsialna pedahohika: slovnyk dovidnyk. T. F. Alieksieienko, Yu. M. Zhdanovych, I. D. Zvierieva et al. (2009). T. F. Alieksieienko (Eds.). Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
15. Sotsialna pedahohika. (2006). Kapska A. Y. (Ed.). K.: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
16. Sotsialna robota: tekhnologichnyi aspekt. Kapska A. Y. (Ed.). (2004). K.: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
17. Sotsialna robota z vrazlyvymy sim’iamy ta ditmy. (Part 1–2); Part 1. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnologii. (2017). Z. P. Kyianytsia, Zh. V. Petrochko (Eds.). K.: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].